

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ, ЕТИЧНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ

USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE COURT PROCESS OF UKRAINE: LEGAL, ETHICAL AND PROCEDURAL ASPECTS

Деркач В.Г., к.ю.н.,
старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Прокопович-Ткаченко С.Д., провідний фахівець кафедри військової підготовки
Університет митної справи та фінансів

Руденко С.Г., незалежний дослідник у галузі права
Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»

Стаття присвячена глибокому дослідженню комплексної проблематики допустимості використання матеріалів, згенерованих системами штучного інтелекту (ШІ), як доказів у судовому провадженні на теренах України. На тлі стрімкого технологічного прогресу та все частішого впровадження інструментів ШІ, зокрема таких потужних мовних моделей як ChatGPT, у різноманітні сфери людської діяльності, включно з юридичною практикою, виникає нагальна та невідкладна потреба у ґрунтовному правовому осмисленні їхньої потенційної ролі та місця у функціонуванні системи правосуддя.

У роботі здійснено детальний аналіз наявної судової практики, зокрема рішень районних інстанцій, а також окремих правових позицій Верховного Суду. Цей аналіз демонструє переважно обережне, а подекуди й відверто скептичне ставлення судової гілки влади до матеріалів, створених за допомогою ШІ. Основними причинами такої позиції є фундаментальні проблеми: відсутність чітко ідентифікованого джерела походження інформації (хто є «автором?»), практична неможливість верифікації та перевірки алгоритмічної логіки, що лежить в основі генерації контенту («чорна скринька» ШІ), а також ключова правова перепона – відсутність правосуб'єктності у таких систем, що унеможлиблює їхню участь у процесуальних відносинах на рівні з традиційними суб'єктами.

Особливу увагу в дослідженні приділено складним питанням юридичної кваліфікації доказів, що були створені автоматизовано. Як класифікувати текст, згенерований ШІ? Чи є це різновидом письмового доказу, електронного доказу, чи, можливо, висновком експерта (хоча ШІ не є експертом у традиційному розумінні)? Розглядаються питання їхньої відповідності критеріям належності, достовірності та, найголовніше, допустимості з точки зору чинних норм Цивільного процесуального, Господарського процесуального, Кримінального процесуального кодексів та Кодексу адміністративного судочинства України.

Окремо висвітлено суттєві етичні та правові виклики, нерозривно пов'язані з інтеграцією ШІ у сферу судочинства. Серед них: потенційна загроза системної упередженості (bias), закладеної в алгоритмах через нерепрезентативні або спотворені дані для навчання; ризик втрати прозорості та зрозумілості процесу прийняття судових рішень, якщо вони спиратимуться на непрозорі алгоритми; небезпека девальвації унікального людського правового мислення, аналітичних здібностей та етичного компоненту суддівської діяльності.

Водночас, обґрунтовано значні перспективи використання ШІ як допоміжного інструменту в юридичній сфері. Це стосується аналізу великих масивів доказової бази, виявлення закономірностей у судовій практиці, прогнозування ймовірних судових рішень (з усвідомленням обмежень таких прогнозів), автоматизованого розподілу судових справ для оптимізації навантаження. Проте, наголошено на неприпустимості неконтрольованої автоматизації та небезпеці підриву авторитету судової влади та суспільної довіри у разі надмірного делегування функцій штучному інтелекту.

У статті запропоновано концептуальні вектори для розробки майбутнього нормативного регулювання застосування ШІ в юриспруденції України. Таке регулювання має включати чіткі етичні стандарти використання, зрозумілі правові межі допустимого застосування та прозорі механізми відповідальності за помилки чи зловживання, пов'язані з ШІ. При цьому важливо враховувати прогресивні підходи, вироблені на міжнародному рівні, зокрема рекомендації Ради Європи (наприклад, Етична хартія використання ШІ в судових системах) та законодавчий досвід Європейського Союзу (як-от AI Act).

Фінально, розкривається бачення майбутньої ролі ШІ у системі правосуддя – виключно як інструменту, що має допоміжне, сервісне призначення, підвищує ефективність роботи, але завжди залишається під повним контролем людини та діє в межах чітко визначених правових і етичних рамок.

Ключові слова: штучний інтелект, судова практика, докази, допустимість, ChatGPT, етичні стандарти, правосуддя, процесуальне право, регулювання ШІ, відповідальність.

The article is devoted to an in-depth study of the complex issues of the admissibility of using materials generated by artificial intelligence (AI) systems as evidence in judicial proceedings in Ukraine. Against the backdrop of rapid technological progress and the increasing implementation of AI tools, in particular such powerful language models as ChatGPT, in various spheres of human activity, including legal practice, there is an urgent and urgent need for a thorough legal understanding of their potential role and place in the functioning of the justice system.

The paper provides a detailed analysis of existing case law, in particular decisions of district courts, as well as individual legal positions of the Supreme Court. This analysis demonstrates a predominantly cautious, and sometimes openly skeptical, attitude of the judicial branch to materials created with the help of AI. The main reasons for this position are fundamental problems: the lack of a clearly identified source of information (who is the "author"?), the practical impossibility of verifying and testing the algorithmic logic underlying content generation (the "black box" of AI), as well as the key legal obstacle – the lack of legal personality of such systems, which makes it impossible for them to participate in procedural relations on an equal footing with traditional subjects.

The study pays special attention to the complex issues of legal qualification of evidence that was created automatically. How to classify a text generated by AI? Is it a type of written evidence, electronic evidence, or, perhaps, an expert opinion (although AI is not an expert in the traditional sense)? The issues of their compliance with the criteria of appropriateness, reliability and, most importantly, admissibility from the point of view of the current norms of the Civil Procedure Code, the Commercial Procedure Code, the Criminal Procedure Code and the Code of Administrative Procedure of Ukraine are considered.

Significant ethical and legal challenges inextricably linked to the integration of AI into the sphere of judicial proceedings are separately highlighted. Among them: the potential threat of systemic bias inherent in algorithms due to unrepresentative or distorted data for training; the risk of losing transparency and clarity of the judicial decision-making process if they are based on opaque algorithms; the danger of devaluation of unique human legal thinking, analytical abilities and the ethical component of judicial activity.

At the same time, significant prospects for using AI as an auxiliary tool in the legal sphere are substantiated. This concerns the analysis of large amounts of evidence, the identification of patterns in judicial practice, the prediction of probable court decisions (with awareness of the limitations of such predictions), and the automated distribution of court cases to optimize the workload. However, the inadmissibility of uncontrolled automation and the danger of undermining the authority of the judiciary and public trust in the event of excessive delegation of functions to artificial intelligence are emphasized.

The article proposes conceptual vectors for the development of future regulatory regulation of the use of AI in the jurisprudence of Ukraine. Such regulation should include clear ethical standards of use, clear legal boundaries of permissible use, and transparent mechanisms of liability for errors or abuses related to AI. In this regard, it is important to take into account progressive approaches developed at the international level, in particular the recommendations of the Council of Europe (for example, the Ethical Charter on the Use of AI in Judicial Systems) and the legislative experience of the European Union (such as the AI Act).

Finally, a vision of the future role of AI in the justice system is revealed – exclusively as a tool that has an auxiliary, service purpose, increases work efficiency, but always remains under full human control and operates within clearly defined legal and ethical frameworks.

Key words: artificial intelligence, case law, evidence, admissibility, ChatGPT, ethical standards, justice, procedural law, regulation of AI, liability.

Постановка проблеми. У сучасному українському правосудді спостерігається стрімке зростання інтересу до використання технологій штучного інтелекту (ШІ), зокрема у процесах аналізу доказів, підготовки юридичних висновків та автоматизації окремих процедур. Однак водночас виникає низка викликів, що потребують нормативного, процесуального й етичного осмислення. Найгостріше постає питання допустимості матеріалів, згенерованих ШІ, як доказів у судовому провадженні.

Відсутність чітко прописаних правил використання таких даних у Кримінальному процесуальному кодексі, Цивільному процесуальному кодексі чи Кодексі адміністративного судочинства створює правову невизначеність. Це унеможливило стабільне застосування новітніх технологій у процесі доказування та провокує неоднакове тлумачення судами різного рівня. Водночас розробники та користувачі систем ШІ не несуть правової відповідальності за результати, які може згенерувати алгоритм, що підсилює юридичну і моральну двозначність їх застосування в суді.

З іншого боку, з огляду на зростаючі обсяги інформації, необхідність пришвидшення судового розгляду та зменшення навантаження на суддів, ШІ може відігравати позитивну роль як допоміжний інструмент. Але це можливо лише за умов правової визначеності щодо статусу таких технологій, меж їх використання, механізмів перевірки достовірності згенерованих даних і встановлення відповідальності за потенційні помилки.

Таким чином, формулювання та обґрунтування проблеми допустимості використання ШІ в якості джерела доказів вимагає системного аналізу чинного законодавства, судової практики та міжнародного досвіду з метою вироблення підходів, які забезпечуватимуть баланс між інноваціями та фундаментальними принципами справедливості.

Метою статті є дослідити допустимість використання матеріалів, згенерованих штучним інтелектом (зокрема ChatGPT), у судовому провадженні України, з урахуванням сучасної судової практики, національного законодавства та міжнародних підходів до правового регулювання ШІ. У центрі уваги – аналіз практичних і теоретичних аспектів залучення ШІ-матеріалів як доказів у суді, включаючи позиції районних судів і Верховного Суду щодо їх правового статусу та достовірності [1].

У дослідженні розглядаються питання юридичної кваліфікації цифрових доказів, створених автоматизовано, визначаються потенційні загрози для об'єктивності судових рішень у разі використання непрозорих або несертифікованих систем. Особлива увага приділяється етичним аспектам, таким як ризик дискримінації, обмеження людського фактору у складних морально-правових ситуаціях і загроза підриву довіри до судової влади [2; 3].

Метою є також окреслення перспектив впровадження ШІ як допоміжного інструменту в процесі розподілу справ, аналітики доказів та прогнозування судових рішень – із дотриманням принципу верховенства права та відповідальності. Стаття має на меті сформулювати обґрунтовані

пропозиції щодо розробки правових, етичних та технічних стандартів застосування ШІ у правосудді, включно з рекомендаціями щодо гармонізації українського підходу з принципами Ради Європи та вимогами проєкту AI Act Європейського Союзу [4; 5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання застосування штучного інтелекту у правосудді є відносно новою темою для української правничої науки, однак за останні роки спостерігається активізація дослідницького інтересу до цієї сфери. Окремі аспекти використання ШІ в юридичній діяльності вже стали предметом розгляду в роботах українських і зарубіжних науковців. В українському контексті найбільшу увагу приділено потенціалу використання ШІ в адміністративних процесах, зокрема у контексті автоматизації аналізу правових норм та обробки великої кількості документів. Наприклад, у дослідженнях Пулека І. В. та Шестака І. М. відзначено практичну доцільність інтеграції ШІ в аналітичну діяльність юридичних органів, водночас підкреслено небезпеку неконтрольованого застосування алгоритмів без юридичної відповідальності [1].

Серед міжнародних джерел увагу заслуговує дослідження В. Boutin, яка розглядає правові основи державної відповідальності у разі використання автономних ШІ-систем у правозастосовній практиці, включаючи військову юстицію та цивільні суди [2]. М. Pacholska у своїй праці зосереджується на зіставленні принципу розрізнення (distinction) у міжнародному гуманітарному праві з етичними викликами застосування автономних технологій, які здатні ухвалювати правові рішення [3]. У європейському просторі ведеться активна робота над створенням правової рамки для використання ШІ в правосудді. Зокрема, проєкт Регламенту про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act) пропонує кваліфікацію застосування ШІ у сфері правосуддя як високоризикову діяльність, яка потребує спеціального регулювання та контролю [4].

Незважаючи на обмежену кількість публікацій, що безпосередньо стосуються судової допустимості ШІ-генерованих матеріалів, наявні праці створюють підґрунтя для подальшого дослідження. Нагальним завданням є адаптація теоретичних висновків до українських реалій, у тому числі через розробку практичних кейсів та емпіричних моделей, які дозволили б оцінити реальний вплив ШІ на функціонування судової системи [5].

Виклад основного матеріалу. Судова практика в Україні з питання використання матеріалів, згенерованих штучним інтелектом, перебуває на початковому етапі формування. Відсутність спеціального законодавчого регулювання не дає змоги судам виробити уніфікований підхід до їхнього застосування у процесі доказування. На сьогодні зафіксовано лише окремі випадки долучення таких матеріалів до судових справ, що здебільшого мають експериментальний або допоміжний характер [1].

У більшості випадків ідеться про ситуації, коли сторона процесу надає суду аналітичну довідку, згенеровану за допомогою ChatGPT чи подібної моделі, наприклад, у вигляді

коментаря до правової норми або короткого викладу судової практики. Судді, як правило, не визнають такі документи повноцінними доказами – аргументуючи це відсутністю конкретного джерела, суб'єкта, який підтверджує достовірність інформації, а також неможливістю оцінити логіку створення відповідного контенту [2]. В одному з рішень районного суду певного міста України, суд прямо зазначив, що відповідь, надана програмним забезпеченням, не може бути визнана належним доказом, оскільки вона «не створена автором-фізичною особою, не підписана, не містить реквізитів джерел, на які посилається» [3]. Таким чином, автоматизований текст визнається неналежним як за формою, так і за змістом.

Наразі Верховний Суд прямо не висловлювався щодо допустимості або недопустимості матеріалів, створених ШІ, проте в окремих постановках побіжно зазначає, що доказами визнаються лише ті матеріали, які мають чітке походження, створені з дотриманням вимог закону і можуть бути перевірені на достовірність [5]. Таким чином, матеріали, згенеровані за допомогою систем, які не мають ані статусу правосуб'єкта, ані алгоритмічної відкритості, наразі не відповідають базовим критеріям допустимості доказів.

Для узагальнення підходів українських судів до ШІ-генерованих матеріалів доцільно виділити типові ситуації, що виникають у судовій практиці, а також реакцію судів на них. У таблиці нижче наведено поширені форми використання таких матеріалів, ставлення судів до їх змісту та правова кваліфікація щодо допустимості як доказів.

Ситуація, що склалася, свідчить про потребу в нормативному закріпленні статусу ШІ-матеріалів у судовому процесі та виробленні чітких критеріїв їх оцінки, щоби забезпечити правову визначеність і передбачуваність для всіх учасників судового розгляду. З погляду українського процесуального законодавства, доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює обставини, що мають значення для справи, якщо ці дані отримані у передбачений законом спосіб і можуть бути перевірені на достовірність [1]. У цьому контексті головне питання щодо ШІ-генерованих матеріалів полягає в тому, чи відповідають вони вимогам належності та допустимості доказів.

Автоматизовані матеріали, створені без участі людини, не мають автора у юридичному сенсі, що ускладнює питання відповідальності за їх зміст. Вони також не мають сталого джерела в розумінні процесуального права, а отже – можуть бути поставлені під сумнів щодо своєї автентичності та об'єктивності [2]. На практиці це означає, що ШІ не можна розглядати як суб'єкта, який може надати свідчення, підписати висновок чи нести відповідальність за помилкові або упереджені твердження.

Однак ситуація змінюється, якщо ШІ використовується не як автономне джерело інформації, а як інструмент для обробки або представлення вже наявних даних, зібраних відповідно до закону. Наприклад, автоматизований аналіз великої кількості документів чи побудова візуалізації на підставі матеріалів справи можуть бути визнані процесуально допустимими, за умови, що джерела цих даних чітко визначені, а сам інструмент – належним чином сертифікований або верифікований [3].

У світлі цього доцільним є розмежування двох категорій ШІ-генерованих матеріалів:

1. Автономні продукти ШІ (наприклад, відповіді ChatGPT, не засновані на конкретних матеріалах справи), які не можуть визнаватися доказами через відсутність правосуб'єкта та механізму перевірки достовірності;

2. Інструментальні продукти, створені із застосуванням ШІ, але на підставі легально зібраних і підтверджених матеріалів, які можуть бути прийнятими як допоміжні або ілюстративні елементи доказової бази [4].

Таким чином, кваліфікація ШІ-генерованих матеріалів у судовому процесі має залежати від контексту їх створення, ролі в доказуванні, рівня прозорості алгоритму та можливості ідентифікувати відповідального суб'єкта. Без закріплення цих критеріїв на рівні закону зберігається ризик неоднозначного застосування ШІ в судовій практиці.

Інтеграція штучного інтелекту в правову сферу, зокрема в судову практику, супроводжується низкою етичних і правових викликів, які прямо впливають на якість правосуддя та довіру до судової системи. Одним із ключових викликів є непрозорість алгоритмів, що використовуються в системах ШІ. Більшість моделей працюють як «чорні скриньки», тобто не дають змоги простежити, як саме було сформоване певне рішення або відповідь.

Етично проблемною також є втрата людського контролю над процесом оцінки морально неоднозначних ситуацій. Судове рішення – це не лише механічне застосування норм, але й складний процес тлумачення, співвіднесення обставин, врахування гуманітарних аспектів. Делегування цих функцій машині несе ризик девальвації цінностей правосуддя та втрати ролі судді як морального арбітра [4]. Правова невизначеність ще більше ускладнює ситуацію. В українському законодавстві відсутні положення, які визначають відповідальність за помилки, допущені внаслідок використання ШІ. Хто має відповідати за неправильний висновок або аналітичну помилку: користувач, розробник, держава? Поки що це відкрите питання, що створює серйозний виклик у випадках, коли рішення ШІ матиме значення для результату судового розгляду [5].

Також важливим аспектом є захист персональних даних. Системи ШІ, що аналізують справи або документи, оперують великою кількістю конфіденційної інформації. Недостатнє технічне або правове забезпечення може призвести до витоку, маніпуляцій або несанкціонованого доступу до даних, що напряму порушує права учасників процесу [6].

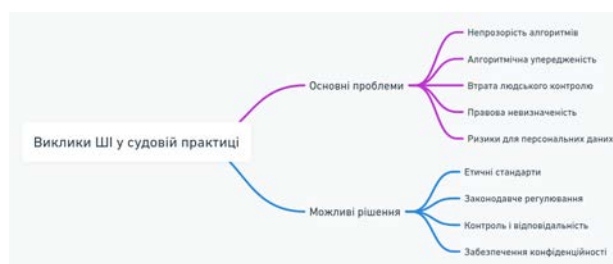

Рис. 1. Основні етичні та правові виклики інтеграції ШІ

Таблиця 1

Підходи судів України до використання матеріалів ШІ

Форма використання ШІ-матеріалу	Реакція суду	Оцінка доказовості
Аналітична довідка ChatGPT, подана стороною	Відхилення через відсутність джерела	Неналежний доказ
Текстова відповідь, згенерована ШІ без підпису	Не визнається через відсутність автора	Неприйнятна як доказ
Зведення судової практики, створене ШІ	Може враховуватись як допоміжна інформація	Не має самостійної доказової сили
Додаток до позиції сторони у справі	Розглядається як аргументативна довідка	Умовно прийнятна

Таким чином, повноцінне впровадження ШІ у судову практику можливе лише за умови створення чітких етичних стандартів, правового регулювання меж застосування та механізмів контролю. Це дозволить використовувати технології для підвищення ефективності без шкоди для основоположних принципів справедливості, рівності та законності.

Попри існуючі ризики та правову невизначеність, використання штучного інтелекту в судовій системі України має значний потенціал. У першу чергу, ШІ може ефективно виконувати допоміжні функції, які не передбачають прийняття остаточних рішень, але значно спрощують і пришвидшують судовий процес. Ідеться про автоматизований розподіл справ між суддями, попередній аналіз великого обсягу доказової інформації, виявлення протиріч у показах, генерацію шаблонів рішень на основі подібних справ [1]. Також перспективним є застосування ШІ в рамках прогностичної аналітики, коли система пропонує вірогідні сценарії результату справи на основі статистичного аналізу попередньої судової практики. Це може бути корисним для сторін у справі при формуванні правової позиції, а також для підвищення передбачуваності право-застосування [2].

Іншим вектором розвитку є автоматизація технічних операцій – розпізнавання текстів, переклад документів, сортування файлів, виявлення дублікатів, генерація резюме з великого обсягу матеріалів. Такі інструменти вже широко використовуються в юридичних компаніях та можуть бути інтегровані в судову інфраструктуру [3]. Разом із тим, важливою умовою такого впровадження є чітке нормативне визначення меж застосування ШІ, сертифікація відповідних програмних рішень та впровадження процедур перевірки їхньої точності і безпечності. Без цього судова система ризикує стикнутись із технічними помилками, упередженістю та зниженням легітимності прийнятих рішень [4].

Штучний інтелект у судовій системі має виконувати виключно допоміжну роль, не втручаючись у компетенції, що належать людині – зокрема судді. ШІ може виступати аналітичним інструментом, але не суб'єктом, який ухвалює рішення або тлумачить норми права. Це відповідає європейському підходу до правосуддя, де ШІ розглядається як сервісна технологія, що діє під повним контролем людини [5].

Межі застосування ШІ мають бути чітко окреслені. Передусім – це заборона використання ШІ для автоматизованого винесення вироків або рішень у складних справах, які вимагають оцінки моральних, соціальних, гуманітарних обставин.

Окремо слід визначити систему відповідальності. Наразі в українському законодавстві відсутні положення про те, хто несе відповідальність за наслідки, спричинені помилковим рішенням або некоректною аналітикою ШІ. Така відповідальність має бути розподілена між розробником (за якість алгоритму), користувачем (за коректність застосування) та державою (за нормативне регулювання) [7]. Для забезпечення безпечного функціонування ШІ

в судовій системі необхідно впровадити процедури аудиту, валідації та моніторингу його роботи.

Для кращого розуміння напрямів використання штучного інтелекту в правосудді та визначення його процесуальних меж доцільно подати стислий порівняльний огляд ролі ШІ, можливостей застосування, обмежень і відповідальності у форматі таблиці.

Таким чином, ефективне застосування ШІ у судочинстві можливе лише за умов суворого дотримання принципу людського контролю, прозорості технологій, а також створення системи правових гарантій і механізмів відповідальності. Тільки в такому форматі ШІ зможе сприяти справедливому, ефективному та сучасному правосуддю. Для забезпечення легітимного та ефективного використання штучного інтелекту в системі правосуддя України необхідно розробити комплексну нормативну базу, яка врегулює як технічні, так і юридичні аспекти застосування ШІ. Відсутність законодавчої визначеності щодо статусу згенерованих ШІ матеріалів, меж використання алгоритмів і відповідальності за їх результати створює правовий вакуум, що може призвести до зловживань, порушення прав учасників процесу та зниження довіри до судової влади [1].

По-перше, доцільно внести зміни до Цивільного процесуального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу та Кодексу адміністративного судочинства, у яких визначити процесуальний статус автоматизовано згенерованих доказів. Зокрема, слід чітко закріпити, що матеріали, створені ШІ, можуть бути прийнятими як допоміжні докази за умови верифікації джерел та підтвердження достовірності [2].

По-друге, необхідно розробити стандарти прозорості алгоритмів, які застосовуються у судовій практиці. Вони мають включати вимоги до пояснюваності рішень ШІ, розкриття логіки роботи, джерел навчання, структури моделі. Застосування принципу explainable AI дозволить забезпечити контроль з боку людини та можливість оскарження рішень, прийнятих на основі ШІ-аналізу [3].

По-третє, слід запровадити процедуру сертифікації та аудиту систем ШІ, які можуть бути використані у правосудді. Такі системи мають перевірятись на відповідність етичним, технічним і правовим критеріям, зокрема на наявність алгоритмічної упередженості, точність і стабільність результатів. Аудит має здійснювати незалежний орган, щоб запобігти конфлікту інтересів [4].

Важливим є також узгодження українського регулювання з міжнародними стандартами, зокрема з рекомендаціями Ради Європи щодо цифрової справедливості та положеннями проекту AI Act Європейського Союзу. Це дозволить забезпечити сумісність українських рішень з європейськими практиками та підвищити якість правового середовища для інтеграції новітніх технологій [6].

Таким чином, нормативне врегулювання ШІ в правосудді має ґрунтуватись на принципах прозорості, підконтрольності людині, технологічної безпеки та правової визначеності. Це забезпечить баланс між інноваційністю та дотриманням основоположних прав і гарантій учасників судового процесу.

Таблиця 2

Перспективи, межі й відповідальність застосування ШІ в судовій системі

Роль ШІ	Можливості застосування	Процесуальні межі	Відповідальність
Допоміжний аналітичний інструмент	Аналіз доказів, підготовка зведень, пошук аналогій у судовій практиці	Виключно з перевіркою людиною, без самостійного ухвалення рішень	Користувач – за коректність застосування, розробник – за алгоритм
Інструмент технічної підтримки	Автоматичне сортування документів, розпізнавання тексту, створення шаблонів	Може застосовуватись без прямої участі людини, якщо не впливає на зміст рішення	Організація, яка впроваджує ШІ, відповідає за налаштування і безпеку
Прогнозна модель (обмежено)	Моделювання ймовірного рішення на основі схожих справ	Заборонено використовувати як підставу для вироку або рішення	Повна відповідальність користувача, дані – лише довідкова інформація

Висновки. Використання штучного інтелекту у судовій системі України відкриває нові можливості для підвищення ефективності правосуддя, однак водночас ставить перед правовою спільнотою складні завдання – як технічного, так і етичного та правового характеру. Проведений аналіз засвідчує, що наразі матеріали, згенеровані ШІ (наприклад, ChatGPT), не мають чіткого процесуального статусу та не можуть вважатися повноцінними доказами через відсутність джерела, авторства та механізму перевірки достовірності.

Судова практика демонструє обережне ставлення до таких матеріалів: суди, як правило, відхиляють їх як докази, але іноді допускають як допоміжні елементи аргументації. Водночас стрімкий розвиток цифрових технологій створює потребу в формалізації підходів до використання ШІ у правовій діяльності. Юридична кваліфікація ШІ-генерованих матеріалів має базуватись на розмежуванні їх функцій – автономних і допоміжних. Автономні продукти не можуть бути джерелом доказів, натомість

інструментальне використання ШІ (наприклад, для аналізу вже наявних доказів) може бути визнано правомірним за умови дотримання низки технічних і правових вимог.

Етичні виклики – такі як алгоритмічна упередженість, непрозорість, ризик втрати людського контролю – вимагають впровадження стандартів відповідальності, аудиту, а також формування етичного кодексу використання ШІ у правосудді. Запропоновані у статті напрямки нормативного регулювання – внесення змін до процесуальних кодексів, запровадження сертифікації ШІ-систем, гармонізація з європейськими стандартами – створюють передумови для безпечної та ефективної інтеграції новітніх технологій у судову систему України.

Таким чином, ШІ може стати важливим інструментом підтримки суддів та правників, однак його застосування має бути суворо регламентоване, контрольоване людиною та підпорядковане основоположним принципам справедливості, законності та рівності перед правом.

ЛІТЕРАТУРА

1. І. В. Пулеко, І. М. Шестак. Практичні аспекти застосування штучного інтелекту у правовій сфері. Регіональні проблеми інноваційного розвитку України. – 2023. URL: <https://reicst.com.ua>
2. С. В. Бочарніков. Штучний інтелект і процесуальне право: ризики та перспективи. Юридична думка. – 2022. URL: <https://legalthought.org.ua>
3. Bérénice Boutin. State Responsibility in Relation to Artificial Intelligence in Legal Proceedings. Leiden Journal of International Law. – Cambridge University Press, 2021. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/leiden-journal-of-international-law>
4. Magdalena Pacholska. AI and Legal Ethics: A European Perspective. Israel Law Review. – Cambridge University Press, 2022. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/israel-law-review>
5. RAND Corporation. The Role of Artificial Intelligence in Modern Judiciary. – RAND Research Report, 2021. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR3251.html
6. Artificial Intelligence Act. Regulation (EU) of the European Parliament and of the Council. – European Union, 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
7. Recommendation CM/Rec(2021)1 of the Committee of Ministers to member States on the impacts of algorithmic systems on human rights. – Council of Europe, 2021. URL: <https://rm.coe.int>
8. General Data Protection Regulation (GDPR). Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council. – European Union, 2016. URL: <https://gdpr-info.eu>
9. Закон України «Про захист персональних даних». Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
10. Mittelstadt B. Principles and Challenges of Ethical AI in Legal Practice. Berlin: Springer, 2020.
11. Wachter S., Mittelstadt B. A Right to Reasonable Inferences: Re-Thinking Data Protection Law in the Age of Big Data and AI. Columbia Business Law Review. – 2019. URL: <https://cblr.columbia.edu>
12. Сердюк І.В. Штучний інтелект у правозастосуванні: правові виклики. Вісник Академії правових наук України. – 2022. URL: <https://apn-ua.org>
13. Floridi L. Translating Principles into Practices of Digital Ethics: Five Risks of Being Unethical. Philosophy & Technology. – Springer, 2019. URL: <https://link.springer.com>